

se — v veliko govoreč — vsi slovanski jeziki za čudo vjemljejo v pravilih, da torej, — ker imajo že vsak svoje dobre slovnice, — ne more ni Slovenec v nji najti mnogo novega. Ako se pa kje pokaže kaka važna razlika bodi v enem in istem jeziku, bodi v dveh jezikih, če primerjamo enega z drugim, ter bi mi želeli vedeti, katero je vendar bolje, tu nam knjiga le prerada pušča pravdo nerešeno, navajaje zgolj primerov za eno in drugo in zadovoljujoč se z nalogo poročevavca. Le redko kdaj ti bode odrešito povedala: to je italijanizem, to je germanizem; kakor na pr. uči, da je napačno govoriti: za da se piše, ali pa: premajhen s'mi za hoditi, pretežek s'mi za nositi, tako tudi, da po germanizmu diše slovenske, česke in poljske fraze: ob kaj priti, pripraviti, djati; ali pa: kaj je to za knjiga? ali pa slov. obhajati spomin.

Nasproti ima, — da le en primer povemo, — pravilo, da akuzativ s predlogom v pomeni dele, na katere se kaj deli, ter brez druge opombe našteva neke primere, namreč 3 iz stare, 1 iz nove slovenščine in 1 iz srbsčine; a pri akuzativu s predlogom na ponavlja to isto pravilo in ga podpira z več nego 30 primeri iz raznih slovanskih jezikov, kar človeka prepričuje, da je tukaj samo in edino pravilno pisati: na (toliko delov). (Dalje prihodnjič.)

Slovansko slovstvo.

* „СРБАДИЈА, ilustriran list za zabavu i pouku“, ki izhaja v Beču v srbskem jeziku, se sme po pravici prištevati onim časopisom, o katerih velja prislovica: „omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.“ Temu jasna priča je zopet najnovejši 6. zvezek, ki se odlikuje tudi z mnogovrstnimi krasnimi podobami, ki so: „Karlovac“, „Serežanski oberbaša“, „Ruska seljačka kuča na svetskoi izložbi v Beču“, „Misirska zgrada na svetskoi izložbi v Beču“, „Vlazak v plavu pečinu“, „Petrova cerkva v Rimu“, „Na Dunavu od Pasave do Beča“; poslednja velika slika obsega 19 manjših podob in pa večo podobo mesta Dunajskega; manjše podobice pa so: Pasava, Linc, Melk, Grajn, Perzerbaig, Vaidenek, Šönbüchel, Savingštajn, Direnštajn, Agštajn, Krems, Klosterneuburg itd.

* Odbor družbe sv. Mohora je, kakor „Besednik“ piše, sprejel rokopis kmetijskega dela pod naslovom „Umni sadjerejec“ od gosp. Franceta Kuralta, profesorja na deželni kmetijski šoli v Gorici, in določil, da pride precej obširna in temeljito izdelana knjižica brž potem na svitlo, ko bode zadnji snopič „Umnega kmetovalca zapustil tiskarno. Čitateljem „Novic“ je g. Kuralt že več let znan kot strokovnjak na polji kmetijskem, ki zraven izvrstnega profesorja g. Povše-ta vspešno deluje na deželni kmetijski šoli Goriški.

Spomini na deželni zbor Kranjski.

Govor dr. Janeza Bleiweisa

(v seji deželnega zbora Kranjskega 10. maja t. l.)

vtemeljevajočega svoj predlog postave zadevajoče nauk slovenskega jezika na c. k. viši realni Ljubljanski.

§. 21 opravnega reda daje mi nalog, dokazati nujnost tega predloga, ki ga je gospod predsednik ravnokar čital.

Slavni zbor! jako lahko mi je dokazati nujnost svojega predloga, in to iz dvojnega obzira. Prvič iz tega, da naše zborovanje je kmalu pri kraji; dnevi našega zborovanja so štet, in drugič se nujnost podpira iz stvari same. Če pogledamo tako zvani „Jahres-

bericht der Staatsoberrealschule in Laibach“ od preteklih treh let, posebno pa od preteklega leta, vidimo, da slovenski naš jezik je popolnoma prognanec iz realke. Jezik deželni životari tam le še iz milosti takih starišev, ki še dopuščajo, da se njih otroci slovenščine učé.

To, gospôda moja, je dvojni razlog, ki mislim, da je tako prepričalen, da je nujnost dokazana. Letos gotovo ne, ali saj brž ko ne, ne bomo dosegli tega, da se odvrne ta v nebo vpijoča krivica; treba toraj, da se prihodnje leto ona zopet ne povrne, da že sedaj ukrenemo postavo, ki odvrne to sramoto naši deželi.

(Ko je deželni zbor pritrdil nujnosti predloga, je dr. Bleiweis vtemeljevanje nadaljeval tako-le:)

Jaz sem že poprej omenil, da je slovenski jezik iz realke naše skoraj popolnoma prognan. Dokaz avtentičen temu je „Jahresbericht der Staatsoberrealschule in Laibach für das Jahr 1874“. — Gospoda moja! če pogledate na stran 17. tega šolskega letopisa pod rubriko „Obligate Gegenstände“ in pa „wöchentliche Unterrichtsstunden“ od 1. do 7. razreda, našli boste čudno prikazen. Slovenski jezik stoji namreč med obligatnimi predmeti in po vseh razredih po tri ure na teden, al te številke (trojke) so oklenje med srpke (Einklammern), to se pravi: obligaten je ali pa ne; če hočeš ali pa nočeš! Razjasnilo tej čudni prikazni, ki je na celi tej strani pri nobenem drugem nauku ne najdemo, pa dobimo, če pogledamo, kaj vodstvo piše v tako zvanem „Lehrplan“. Tam nahajamo te-le besede: „Die in der Ministerial-Berordnung vom 8. Oktober 1871 Z. 10456 provisorisch verfügte Theilung der 1. und 2. Klasse in je zwei Abtheilungen mit slovenischer und deutscher Unterrichtssprache wird mittelst des hohen Erlasses vom 20. September 1873 Z. 8172 außer Kraft gesetzt und angeordnet, daß vom Schuljahre 1873/74 angefangen in allen Klassen der Parallel-Abtheilungen die deutsche Sprache als Unterrichtssprache gebraucht werde.“ In predzadnji odstavek pravi: „Die slovenische Sprache war für jene Schüler ein obligater Gegenstand, deren Eltern oder Eltern-Stellvertreter dies ausdrücklich verlangten.“

Tako se ukazuje, gospoda moja, v deželi, katere ogromna večina je slovenska, in kateri je materni jezik slovenski jezik! Še huje pa se ta prikazen s tem ilustrira, da brž pozneje beremo to-le: „Die italienische Sprache war für alle Schüler obligater Lehrgegenstand.“ (Klicí na levi: Čujte!) Gospoda moja! kdo more to brati in ne bi ga zgrabila nevolja, da je deželni jezik manj nego tuj jezik, ki je od tretjega razreda naprej obligaten! Mislim, da je dolžnost deželnega zbora, da ne molči o taki prikazni.

Če dalje to, kar vodstvo piše o tako zvanem „Lehrplan-u“, malo bolje pogledamo, vidimo, da se nekaj, kar smo prejšnje čase zmerom slišali, v tem članku ne nahaja več, namreč to: „pa nimamo učiteljev, ki so slovenskega jezika zmožni.“ Ta tožba, ki je bila poprej zmirom na dnevnem redu, je zdaj potihnila, ker se zmožnih učiteljev obilost ne dá več tajiti. Al zmirom se čujejo druge litanije, in to take litanije, da se čudim, kako ministerstvo samo more kaj tacega govoriti, ki mora vendar vedeti, da je mnogo slovenskih knjig že samo potrdilo za učne knjige na srednjih šolah. O ministrovem ukazu beremo: „Der Mangel an Schul- und Übungsbüchern für den Unterricht mittelst slovenischer Sprache und der noch größere an Hilfsbüchern oder einer verwandten, den Schülern anzuempfehlenden Lectüre in dieser Sprache“ itd. Zopet tista tožba, ki zmirom ostane, če bi tudi cele goré slovenskih knjig imeli!

Naj le na kratko omenim, kar zadeva slovenščino v tem obziru, kako da ministerstvo ignorira to, kar je samo potrdilo. Imamo na pr., od ministerstva potrjeno

Janežičevo slovnico za vse razrede, — Šolarjev slovar, — tri Lesarjeve knjige za veronauk, — potrjena je knjiga prirodopisna za živalstvo od prof. Erjavca, — prirodopis za rastlinstvo od Tušek-a, — občni zemljepis od prof. Jesenko-ta, — od Cigale-ta imamo: „Kratek popis cesarstva Avstrijskega sploh in njegovih dežel posebej — za niže gimnazije in niže realne šole“. Vse te knjige je ministerstvo že potrdilo, toraj priporočilo te knjige za nauk v srednjih šolah. Prišle so poleg tega še druge knjige na svitlo; pripoznati se mora marljivost „Maticice“ naše, da je izdala tudi take knjige, ki služijo v razjasnjenje tega, kar šolske knjige učijo, to so šolske „Hilfsbücher“. Zato opozorujem le na knjige Schödlerjeve, na Cigaletove atlante itd. Očitane tedaj, ki ga beremo v ministrovem ukazu, je tako neopravičeno, da moram še enkrat svoje začudenje izraziti, kako da je ministerstvo v svojem ukazu od 20. septembra 1873 kaj takega reči moglo in smelo!

V vsem sem toraj dokazal, da nemščina velja za materni jezik pri nas. Zmerom se povdarja tista „Reichs-sprache“ in s tem se hoče reči, da za naš je prva dolžnost, da se učimo „die Reichs-sprache“, potem pa še le, če hočemo, „die Landes-sprache“. Slovenščina in italijanščina ste v indeksu omenjenega „Jahresberichta“ tuja jezika, a še s tem velikim razločkom, da je italijanski jezik obligaten nauk od 3. razreda začeni, — slovenski pa nikjer!

Poleg vsega tega, gospôda moja, je na naših srednjih šolah še velika druga napaka. To smo razvideli iz tistega prepira, ki je bil med časnikoma „Slov. Nar.“ in „Laibacherico“, na katerega je realkino vodstvo odgovorilo; bil je njega odgovor tak, da ne vem, kako se more strinjati s tem, kar je vodstvo v „Jahresbericht“ napisalo. Tu je na dan prišla napaka o realki, da učenci, ki so se v enem razredu učili slovenski jezik, če se jim poljubi, drugo leto izstopijo, in takih prikazen je dosti v realki. Vidi se, kako je vse brez discipline, kar se tiče slovenskega jezika. Če učenec se pride učiti slovenščine, je prav, če ne, pa tudi, in če hoče zopet priti, je pa zopet dobro!

Iz vsega tega se tedaj vidi, da Slovenec je bolj tujec na lastni svoji zemlji, kakor Lah, kajti laško se morajo naši realci učiti, slovenskega pa ne.

Oni glasoviti ukaz od 20. septembra leta 1873 ima pa h koncu nekaj, kar mi je bil povod, da sem prinesel načrt te postave v slavni zbor. Dotični ukaz pravi namreč na koncu: „Für welche Schüler der Laibacher Real-schule die slovenische Sprache einen obligaten Lehrgegenstand bildet, wird das Landes-gesetz entscheiden.“ Na to sem se opiral, ko sem sl. zboru izročil načrt postave. Predlagam toraj, da se ta načrt izroči šolskemu odseku in sklicevaje se na §. 21 opravnega reda ob enem nasvetujem, da se šolskemu odseku naroči, da brez tiskanja poročila poroča o tej postavi v dveh dneh.

(Prihodnjič prinesemo končno obravnavo tega predloga v deželni zboru.)

Deželni zbor Koroški

je sklenil, da se odstopi od zapovedi ministerskega ukaza od leta 1856, po katerem ima deželni zaklad poplačevati stroške za ozdravljanje revnih ljudi svoje dežele v bolnišnicah, in da v prihodnje imajo občine za svoje bolnike v bolnišnicah po 20 kr. za vsak dan deželnemu zakladu povrniti. Na bolnike v norišnicah in bolehnih in na ženske v porodišnicah pa ne sega ta sklep, ki, se ve da mora od cesarja potrjen biti, da obvelja. — Res, da ta sklep ima to za-se, da občine, ki imajo svojih bolnikov v bolnišnici neko-

liko več, to je, z 20 kr. na dan, pripomorejo dežel-nemu zakladu; al če je občina sama revna, jo bo ta postava hudo stisnila, če ima po več bolnikov v bolniš-nici, ali pa le enega leto in dan. — Deželni zbor je tudi vkrenil, da se več bolnišnic napravi po deželi Koroški. — Ker deželnemu zakladu bode konec leta primanjalo 436.788 gold., zato je deželni zbor 48 odstotkov naložil na vse direktne davke brez pri-klad.

Politične stvari.

„Mlado“- in „Staročehi“.

(Dalje.)

Ko sta nemško samovladstvo — nadaljuje Palacky v svojem pretresanju Českih razmer — in naša služnost po dogodbah, katerih popisovati nam še dovoljeno ni, bila tako vtrjena in popolnoma za stalno vpeljana, da so morala biti naša marljiva in lojalna prizadevanja tem siloma vstrojenim razmeram nasproti brez vspeha, ta-krat se je zdelo nekaterim prenačim in manj previdnim možem iz našega lastnega tabora, da morajo stopiti na dan z vsakovrstnimi premislili zoper bojevanje, ka-tero si je narod naš izvolil za lastno brambo; bili so celó ljudje, katerim se naši cilji in prizadevanja niso zdela vredna še onih žrtov ne, katere so se od njih za-htevale. Začetkom leta 1873 že so vsi Českí časniki priobčili enoglasno izjavo zaupnih mož naroda: „da na-stopimo novo leto pač ne veselega, pa tudi ne vtruje-nega, ker složnega duha“ — kajti različnosti so mogle biti med nami tako že le o onih načelih, ki stojé zdaj le v drugi vrsti, tako da smo poravnanje zaradi njih prav z lahko vestjo prepustiti mogli prihodnosti.

Toda že pol leta potem jeli so „Nar. Listy“ poga-njati se za vstop v sedanji deželni zbor Ves svet vé, da ste se med nami naredili dve stranki, „staro-česka“ in „mladočeska“, ki ste si med sabo nasprotni in druga drugo preganjate. Kdo je tega kriv, al tisti, ki spoštovaje sklep večine se po njem ravna, al pa oni, ki premakniviš edino, vsakako potrebno podlago vsake ljudovlade, postave o večini, se upirajo jasni volji vsega naroda, — to naj nepristranski bralec sam raz-sodi. Mi vsi dobro vemo, da so razpora pri nas le oni veseli, ki komaj pričakujejo — če ne naše pogube, vendar gotovo našega ponižanja, hlapčevstva, da bi nas po razporu in medsebojnem boju oslabiljene tem lože potlačili.

Skusil bom nekaj onih natolcevanj in nalašč kri-vičnih razsodeb ovreči, katere si prizadeva agitacija naših nasprotnikov trositi med svet.

Prva in največa krivica je ta, da so „Mladočehi“ že kar naprej imé „liberalne stranke“ le zá-se konfiscirali*); kajti s tem že natolcujejo ono drugo „staročesko“ stranko, da ni liberalna, tedaj hoče le go-spodovati ali pa služiti. Al to ni samo na sebi že raz-žaljenje? Pravijo nam sicer „konservativna“ stranka, najraje pa nas imenujejo celó reakcionarje (na-zadnjake), a da ne godejo vedno le ene in iste, zmir-jajo nas tudi s „klerikalci“, „fevdalci“, „ultramontanci“, še celó z „jezuiti“. Tu je najprvo prašati: po kaki pravici? Odgovarjajo nam: Po isti pravici, katero si vsak jemlje, ki prime za orožje — laži in obreko-vanja. Kajti gotovo ni resnično (kar oni trdijo), da kateri koli znani „Staročeh“ ne bi po svobodi ravno tako hrepenel, kakor kak drug človek; če vedó „mladi“ za kakega „Staročeha“, ki bi ne bil tak, no, naj ga

*) Tedaj po krivici si prisvojili, kakor pri nas „mlado-slovenski“.